

बाह्यिक त्रि० बदराग्लुञ्जति बदर-ठक् । बदरफलस्य
भूमौ पतितस्य एकैकपाह्निम् ।
बाध विहृतौ भ्वादि० आत्म० सक० सेट् । बाधते अबाधित् ।
अर्द्धत् चङि न ह्रस्वः अबाधात् त ।
बाध पु० बाध भावे-ञञ् । १ प्रतिरोधे । २ प्रतिबन्धे, पीडने,
इत्पद्वे च । न्यायमते षष्ठाभाववत्पदार्थे यथा बह्वनु-
मितौ बह्वनुभाववान् दूदो बाधः । "साध्याभाववत्प्रमा-
विषयमपचत्वम्" तल्लक्षणम् । ५ हेतुदोषभेदे अनुचिन्ता०
बाध-कर्त्तरि ञच् । १ प्रतिबन्धके त्रि० ।
बाधक त्रि० बाध-खुल् । १ प्रतिबन्धके । २ स्त्रीणास्त्वृत्काले
प्रजाजननशक्तिप्रतिरोधके रोगभेदे पु० ।
स च रोगश्चतुर्विधस्तल्लक्षणं वैद्यके उक्तं यथा
"व्यथा कटप्रां तथा नाभेरधः पाश्वे स्तनेऽपि च । रक्त-
माह्रीप्रदोषेण जायते फलहीनता । मासमेकं द्वयं
वापि ऋतुयोगो भवेद्यादि । रक्तमाह्रीप्रदोषेण फल-
हीना तदा भवेत् । नेत्रे हस्ते भवेज्ज्वाला योनौ चैव
विशेषतः । लालासंयुक्तरक्तञ्च षष्ठी बाधकयोगतः ।
आसैवेन भवेद् यत् ऋतुज्ञानद्वयं तथा । मलिना रक्त
योनिः स्यात् षष्ठीबाधक योगतः । उद्देगो गुरुतादेहे
रक्तज्ञापो भवेद् बद्धः । नाभेरधो भवेत् शूलं चाङ्कुरः १
स तु बाधकः । ऋतुहीना चतुर्मासं त्रिमासं वा भवेद्
यदि । कशाह्नी करपादे च ज्वाला चाङ्कुरयोगतः ।
सगूला च सगर्भा च शुष्कहेहात्परक्तिका । जलकुमा-
रस्य षष्ठो दोषेण जायते फलहीनता । या कशाह्नी भवेत्
स्यूला बद्धकालऋतुस्तथा । गुरुस्तनी स्खलरक्ता जल-
कुमारस्य दूषणात्" वैद्यकम् । [बन्धे च ।
बाधन न० बाध-भावे ल्युट् । १ पीड्यायां शब्दर० । २ प्रति-
बाधा स्त्री बाध-भावे १ अपीड्यायां २ निषेधे ३ प्रतिबन्धे च ।
बाधित त्रि० बाध-कर्मणि क्त । १ प्रतिबद्धे । २ बाधज्ञानविषये च
बाधिर्ये न० बधिरस्य भावः ब्राह्मणादित्वात् ङञ् । अवाण-
शक्तिराहित्ये रोगभेदे बधिरशब्दे ङश्चम् ।
बान्धकिनेय पु० स्त्री० बन्धक्याः अपत्यं ढक् इन्ङ् च । असत्या
अपत्ये अमरः ।
बान्धव पु० बन्धु+स्वार्थे, इदमर्थे वाऽण् । १ बन्धुशब्दार्थे,
२ पित्रमातृसम्बन्धिनि श्वातरि षष्ठात्वादौ च ।
"बान्धवास्तदवाप्तुयुः" कात्या० अतः । [सुते हेमच०
बाबटोर पु० १ रङ्गे धातौ २ आत्मास्थि ३ अङ्कुरे षष्ठिका-
बाहृत न० दहत्याः फलम् लला० अण् । १ बृहतीफले

बृहतिभवः उत्सा० अञ् । २ बृहतिभवे त्रि० ।
बाह्येदग्ने पुं स्त्री० बृहदग्नेरपत्यम् कष्या० अण् । बृह-
दग्निनासकर्मर्गात्वापत्ये । [उत्पद्यते २ तत्सम्बन्धिनि त्रि०
बाह्येदग्ने पुं स्त्री० बृहदग्नेरपत्यम् शैकिकोऽण् । १ बृहदग्ने-
बाह्येदग्ने पु० दहस्यतेरिदम् सवदेवताऽस्य दृ-अण् ।
गुरुसम्बन्धिनि १ वत्सरे २ चर्वादौ च । पत्यन्तत्वात् पुरो-
हिता० अण् । बाह्येदग्ने तत्पार्थे त्रि० । "बाह्येदग्ने न
षट्पदं ज्ञेयं नान्यैस्तु नित्यशः" सू० सि० ।
बाह्येदग्ने त्रि० बाह्येदो विकारः ताला० अण् । बाह्येदविकारे ।
बाल पु० न० बालाख्ये १ गन्धद्रव्यभेदे । २ मूर्खे ३ शिशौ भेदि०
"बाल आषोडशत् वर्षात्" सृष्टिपरिभाषिते षष्ठोऽश-
वर्षावधिकवयस्के च त्रि० । ५ क्रेशे पु० अमरः । अर्थ
आदित्वादस्यर्थे अच् । ६ अश्वशिशौ अमरः ७ अहबालधौ
दहस्तिबालधौ ८ नारिकेले भेदि० १० पशुपुच्छे च पु०
हेमच० । मत्स्यभेदे शब्दच० । "पञ्चवर्षी गता कालः"
हेम० उक्ते पञ्चवयस्कपदे ।
"बालाचतुष्टयं शीतं मधुरं बलकान्तिहृत् । स्निग्धं
प्राहि समीराक्षपित्ताक्षयनाशनम्" । "बालासूत्रत्व-
चूर्णं पीतं सजीरशर्करम् । सूत्रातिधारं हरति दुष्टमे-
तन्न संशयः । हरेन्नाहाबला लक्ष्णं भवेदुवातातुलोमनी ।
हन्यादिति बलामोहं पयसा सितया सह" सावप्र० ।
बालादेरवधिमाह सुश्रुतः "वयस्तु त्रिविधं बाल्यं मध्यमं
बाल्यं तथा । जनषोडशवर्षस्तु नरो बालो निगद्यते ।
त्रिविधः सोऽपि दुग्धाशी दुग्धान्नाशी तथाक्षभुक् ।
दुग्धाशी वर्षपर्यन्तं दुग्धान्नाशी शरदुहयम् । तदुत्तरं
खादन्नाशी एवं बालस्त्रिधामतः" ।
"यथोक्त विधिना बालं सासि षष्टेऽष्टमेऽपि च । अन्नं
सम्प्राशयेत्किञ्चित् ततस्तद्वर्द्धयन् क्रमात्" अथ बालस्य
परिचर्याविधिः । "बालमङ्के सुखन्दध्या नचैनन्तर्जयेत्
क्वचित् । सहसा बोधयेन्नैव भायोग्यं हृदयेशयेत्" अयोग्यं
उपवेशनासमर्थम् । "नाक्षत्रं स्थापयेत् क्रोडे न
क्षिप्रं शयने क्षिपेत् । रोदयेन्न क्वचित् ज्ञायै" विधि-
भावशुक्रं विना" आवशुक्रो विधिः श्लेष्मदान तैला-
भ्यङ्गोदत्तनादिः । "तच्चित्तमनुवर्त्तत तं सदैवानु-
भोदयेत् । निस्त्रोच्चस्थानतश्चापि रक्षेद् बालं प्रयत्नतः"
बालस्य सभावाहितान्याह । "अभ्यङ्गोदत्तनं स्नानं
नेत्रयोरङ्गनन्तथा । वसनं मृदु यत् तन्न तथा मृदुलेप-
नम् । जन्मप्रभृतिपथ्यानि बालस्यैतानि सर्वथा"